

TÓTH ÁGNES VERONIKA

Taposs, taposs!

■ BARÁTHY GYÖRGY: ALGEBRA ■

Az Algebra látélet. Magyarország, 2003. Huszonévesen már lát-
szanak a bomlás jelei mindenkin, szellemileg, fizikailag és mor-
rálisan: kinek mi jutott. Itt a „győztesek” – a pénz, a népszerűség, a
karrier vagy a család illúziójába kapaszkodók – nem kevésbé torzak,
mint az ócska munkahelyen tipródó, szép lassan begolyózó vagy egyik
adag herointól a másikig araszoló „vesztesek”. És mindenki ismerős.

Született egy kíméletlenül pontos darab egy szétesett generáci-
óról. Összeszorított foggal taposó ügyeskedőkről, reménytelenül
lecsúszott féltehetségekről, a kispolgári lét egyhangúságába mene-
külről robotokról. A szerző, Baráthy György a dramaturg szakról ér-
kezett, társulata, az Artéria Színházi Társaság pedig zömében
olyan alternatív színházi műhelyekből összegyűlt fiatal színé-
szekből áll, akik elszántan vágyódtak arra, hogy – az éjszakai pró-
bákat, a nulla költségvetést is tudomásul véve – méltó feladatot
kapjanak.

Az *Algebra* hat figura sajátos leépülésének kórrajza, hat egy-
másba gabalyodó életúté, melyek mindegyike egyformán kilátástal-
an. Itt van Robi, korunk hőse: az atléta, a gladiátor, az életmű-

vész. Hatvan kilogrammnyi izom, százezer eladott fitneszkazetta.
Gyereksztárként indult, ő volt a dagi egy ifjúsági sci-fi-sorozatban,
és most egész népét tanítja a koleszterin elleni harcra. Identitása a
teste. Luxuskurva. A bőre alatt is pénz van. Mivel létrehozott egy
fiktív hőst, mely bármikor elemeire hullhat, visszamenőleg ki kell
radírozni a múltját.

Zsolt kíméletlen, törtető lúzer. Foglalkozására nézve resze-
lőügynök, napi nyolc órán át üvölti ugyanazt a szöveget a reszelő
legyőzhetetlenségéről egy áruházban. Mellesleg drogdíler, Robi-
nak is szállít. A XXI. századi szociáldarwinizmus fiókája: vallja,
hogy az erősek eltiporják a gyengéket. A farkastörvények hatalmát
a saját bőrén érzi, miért hinne másban? Szűkölve, fogcsikorgatva
akarja a sikert, mindenáron.

Liza évek óta heroinfüggő. Otthagyta az egyetemet, szakított a
családjával, és az általuk normálisnak tekintett életút (bölcész-
diploma, család) helyett most az utcán kéreget. Viszonylány. A he-
rointól és Zsolttól egyformán függ, önálló akarata nincs. Kerüli az
emberek tekintetét, hazudik, hárít, tagad egyfolytában. Egyik nap-
ról a másikra él.

Hetényi Zoltán (Zsolt) és Tabi Orsolya (Liza)

Liza nővére, Anna, úgy tűnik, hogy befutott. Sikeres orvos a férje, ő pedig idejében lecserélte a tanítói státust egy party-szervező ügynökségre. Zárt személyiség, csak idegenekkel bizalmas. Szoborszerűsége mögül néha elő-előtör a hisztéria. Egy nő, aki nagyban játszik, akinek az élete a tét. Napról napra nő a daganat a mellében.

Péter, Anna férje orvos. Jóképű, befutott, sikeres, de ereje az öt körülvevő betegek gyengeségében rejlik. Kamasz, aki a jóságos doktor bácsi póza mögé bújva üldözi labilis páciensét, hivatástudatnak, segítségnyújtásnak, majd szerelemnek képzelve saját öngazólasí kényszerét. Egyik napról a másikra, egy gyerek kíméletlenségével szakít eddigi életével.

Eszter egy kisállat-kereskedésben dolgozik, és közel áll ahhoz, hogy teljesen bekattanjon. Antidepresszánsokon él, vizionál, öngyilkossági gondolatai vannak, sokszor annyira szorong, hogy nem mer kilépni az utcára, nem akar beszélni senkivel. Megpróbál eltűnni, elpárologni, hiszen úgy érzi, láthatatlan, egy senki, csak utánzata annak, akinek lennie kellene. Kifelé tart a létből, úgy tűnik, semmi sincs, ami itt tartaná.

Meglepően friss ez a darab. Durva és patetikus, nyers és érzékeny egyszerre. Az *Algebra* cím nem véletlen, hiszen a szereplők sorsa kiszámítható, mindenki megkapja azt, amitől a legjobban fél, és mindenki tönkreteszi azt, akire a leginkább vigyáznia kellett volna. Mégis a kicentizett sorsokba néhol hiba csúszik, a számítás mégsem válik be. Van esély, de csak a legnagyobb bajban. Baráthy György darabja, amellet, hogy reagál az utóbbi évek változásaira, arra, hogy egy generációnak szó szerint kicsúszott a lába alól a talaj, a misztériumjátékok elszántságával keres. Mintha minden jelenet egy apró, végtelenül szomorú példabeszéd volna.

Hiszen egy hetedik szereplő, egy groteszk és lehetetlenül civil halálfigura is ott bolyong a többiek között, mindent tud, és mindenki fájdalomt ismeri. Több alakban is felbukkan, ő az iskolai portás, aki az emlékeitől búcsúzó Annát végighallgatja, belé botlik az utcára került Liza, és vele találkozik Eszter is. Nem véletlen, hogy éppen a három lány kerül vele közvetlen kapcsolatba, mert ők azok, akik már a határon billegnek, megérték a találkozásra. A halálfigurához számtalan kulcsot kapunk, mégsem egyértelmű, hogy egyszerűen leszűretelné az arra megérett embereket, vagy a lelkiüket készülné megmenteni. „Maga egy angyal”, hálálkodik régi iskolájában Anna a portásnak, aki megígéri neki, hogy nem árulja el: „Hallgatok. Mint a sír.” Ezek az elhasznált közterek leplezik le a fahangú, szelíd portás civil enje mögött megbújó nem e világi figurát. Másrészt viszont a portás beszéde legtöbbször mulatságosan profán, sőt éppen gyakorlatiasságával, földhözragadt kíváncsiságával és tanáros jóindulatával lóg ki a többiek közül.

Bár a darabot szinte ütésváltásként felfogható, lecsupaszított párbeszédek jellemzik, a szavakkal, a jelentéssel való többrétegű játék enyhíti a kíméletlen diagnózist. Közterek, érzélgős, teatrális allűrök és dallamok mögött rejtőzik az igazság, máskor meg humor, hazugság vagy félreértett mondatok mögé bújnak. A szavak elkoptatott alakja elrejt, megőrzi a lényeges dolgokat. Többször felbukkan a virrasztás és a várakozás Bibliából ismerős fogalma, bár igen elfedve: a portás nem tud aludni, és éjjel egy után már nincsen adás a tévében; az önjelölt zárandok Eszter és a hozzá csatlakozó Péter a buszra vár éjszaka. A szerző szellemesen, akasztófahumorral úgy mozgatja a szereplőit, hogy azok folyamatosan elbeszéljenek egymás mellett, halmozva ezzel a morbid szóváltásokat. Nem véletlen, hogy többször is előfordul a szavak, az „igazság” rögzítésének problémája: interjú és diktafonra vett vallomás, stúdiófelvétel és házilag összebarkácsolt show, betanult ügynöki szöveg sorjázik egymás mellett. Rengeteg a játékoság a darab struktúrájában is: a taposás mint létmód az azt követő jelenetben fitnessgyakorlatként bukkan fel, a halott mellett saját riválisának története szól, mely véglegesen az ő sorsává, búcsúztatójává lesz.

Meggyőződésem, hogy Baráthy az *Algebrával* a figyelemre méltó kortárs magyar drámaírók közé írta be magát. Az pedig, hogy képes volt a semmiből létrehozni egy előadást, az Artéria Társaság macacosságát és elszántságát bizonyítja.

Nézzük a sikeres null-költségvetésű színház receptjét! Adott egy tehetséges író-rendező egy jelentős darabbal, mellé tehetséges színészek, akik az első percekben talán túlságosan is fiatalnak tünnek, nélkülözhetetlen egy szellemes és érzékeny csellista, aki felerősíti vagy ironikusan ellenpontoszza a színpadi eseményeket, továbbá kell még egy alagútszerű, szűk tér és néhány tárgy: maci, kés, egy tábla csokoládé, apró műanyag madár, nejlonzacskó, kánál, kazetta, napszemüveg, papucs.

A tárgyak, éppen mivel nincs belőlük sok, a szereplők attribútumaivá szegődnek. Anna elképzeltetlen napszemüvegei nélkül, Robinak az egész előadás alatt csak egyetlen tárgy jut, egy videokazetta, melyen a sztár gondosan cenzúrázott élete fut, Eszter társa az apró műanyag madár és egy kés, Péter barna kocás házipapucsban sétál ki házasságából, Liza élete egyetlen nejlonzacskóba gyűrhető, és heroinhoz használt kanalában bámulja arcát, Zsolt sci-fi-fitnesshez kreált csizmájában tanul taposni. A halál, a hetedik, titokzatos szereplő pedig egy ócska játék macival keresi a lelkeket.

Az előadás alapmotívuma, hogy ezek a figurák bent rekedtek a gyermekkorban, de ez jelen esetben nem csupán infantilizmust jelent. A jövőtlenség miatt ugyanis a felnőttkor egyáltalán nem létezik, vagy ha mégis, csupán illúzió, olyan, mint mikor a gyerek felveszi szülei ruháit, és azokban illegeti magát a tükör előtt. Bepelenkázott nemzedék. Az előadásban pontosan kirajzolódik az állatvilágból ismert két lehetőség: harcolj vagy menekülj! A menekülés egyben retardáció, visszahúzódás a valóság elől a múltba, a gyerekkorba vagy egy fiktív világba. A harc viszont valóban harcot jelent: kíméletlenséget, törtétest, benyalást, taposást.

A szereplők kapcsolatait gyerekesen kegyetlen játékok és játszmák szövik át. Zsolt és Robi még huszonevésen is képletes, de egyre árulkodóbb párbajjal köszönti egymást, Robi az elforduló Zsoltot hátba lövi, megelőlegezve barátságuk szétrohadását, máskor Zsolt egy bérgyilkos módszerével egyszerre több golyót ereszt Robiba egészen közelről. A hat szereplő a nyolcvanas évek szörnyű tornatermi bulijaiból származtatható székfoglalós játék mai változatát is bemutatja: a résztvevők rögeszmés elszántsággal küzdenek a helyekért, aki kiesik, az hiába vár segítséget, félrelökik, de a győztest is szembekepi a kieső.

Nem kapcsolat, hanem test test elleni harc köti össze a játékosokat. Az előadás lételeme a mozgás, ezek közül is leggyakoribb az ütközés, a zuhanás, a testek szándékos vagy csupán esetleges egymásnak feszülése. A másik gyakori mozgássor a bizonytalan tapogatózás. Mindkét rész egy-egy vak jelenetsorral kezdődik, a szereplők szemén fekete kötés, tétován, elveszetteken keringenek a térben. Ez az elveszetség nem csupán az elhúzódozó kamaszkor szerencsétlenkedése, hanem egyrészt metafizikai jellegű, mint Kafkánál, másrészt társadalmi jellegű, tehát korántsem ér véget egy bizonyos életszakasz meghaladásával.

A darab egyik legdurvább játéka, a „Felelsz vagy mersz”, bár szintén a gyerekkor nyúlva, lényege azonban a totális kiszolgáltatottság, az utolsó titkok kitergetése és a legmocskosabb húzásoknak a másikon való kipróbálása. A játékok úgy csúsznak át játszmákba, hogy Eric Berne is tapsikolna örömeiben, de ezek a játszmák nem csupán egyes személyek között zajló párbajok, hanem egy olyan kor túlélőjátékai, melyben bevett dolog egymás hulláján keresztül érne be a célba.

Egy szorosan idetartozó rövid megjegyzés: a darabban a pénzzel kapcsolatos kérdések nagyon is hangsúlyosan vannak jelen, a szerző nem bújtatja el ezeket álszemérmesen, és nem tesz úgy, mintha nem léteznének. Lizának drogra kell a pénz, Zsolt fel akar törni, Anna pályamódosításának szintén a pénz az oka, Robi abból

Sáfár Kovács Zsolt (Férfi) és Tabi Orsolya

Schiller Kata felvételei

gazdagodott meg, hogy szülei befektették a gyerekkorában keresett pénzét, és még Eszter is (aki látszólag már kiszállt ebből a világból) hisztérikusan elzavarja a kéregető Lizát: „Én dolgozom!”, később pedig „Dögölj meg!”-rikácsolással. „Mindenki korpa közé keveredik”, hangzik el a darabban, és valóban, itt senki nem tudja megőrizni az ártatlanságát, mert akkor éhen halna.

„Mindenki képes változtatni az életén”, halljuk ezerszer, elszántan, önhittén, unottan vagy fanatikusan, mígnem ez az elcsépelet szólam ironiával telítődik, és megannyiszor önmagát cáfolja. Robi ajánlja először híveinek, majd Zsolt próbál kuncsaftokat toborozni reszelőjéhez ugyanezzel a szöveggel, de Anna is ezt veti oda drogfüggő hűgának. Nem, senki sem képes változtatni az életén. Mégis mind megpróbálják: a szereplők sorra rúgják fel megszokott életüket, hogy mindent abba hagyjanak, hogy új életet kezdjenek, de ez a kísérlet persze mindig, mindannyiszor kudarcba fullad.

Tabi Orsolya Lizája tétova, ideges mosolyokkal, félrenézve kommunikál a külvilággal, folyamatosan tagad, hárit. Jellegzetes, apró, monoton gesztussorozatai az elrejtőzést szolgálják. A színésznő – aki az idén végzett a Teátrumban – markánsan formálja meg az örökös hazugságai mögé búvó, szétesőfélben lévő, magányos, bizalmatlan lényt, hiszen Liza senkiben nem bíz, tétován hátrál mindenki előtt. Hetényi Zoltán, aki szintén a Teátrum végzőse, a testéből játszik, mint egy táncos, nagyon jó a mozgása, erőteljes és groteszk, ha kell. Pár perces sci-fi-fitnesselőadása bravúros. Alufóliával bevont bukósisakban, ezüstcsillagokkal dekorált gumicsizmában, úszószemüvegben érkezik, és izzasztó tempót diktál képzelt közönségének. Taposni tanítja őket, izomból. A Kolibri stúdiójából érkezett Vincze Mártonnak Robiként az a legfőbb erénye, hogy látni engedi a szakadékot a figura sebezhetetlennek tűnő, tökéletes, fiktív gladiátor éneje és valódi, teljesen összezavarodott éneje között. Robi agresszív nyomulása ugyanis tanult viselkedés, jól begyakorolt szerep, mely sok pénzt hoz a konyhára. Hajós Eszter – a Teátrumban végzett két éve –, a többi színészhez hasonlóan, Annaként kettős szerepben van jelen. Az egyik véglet a fegyelmezett, lassú gesztusokkal élő, határozott, elegáns, tekintetét napszemüveg mögé rejtő jégzsobor, a másik pedig a tablóképek alatt zokogó, magányos haldokló, aki iszonyatosan görcsösen, mohón, még utoljára ki akarja harapni a részét az életből. Sokak számára lesz emlékezetes Fodor Annamária Esztere is, akinek alakja kissé Sylvia Plath *Üvegbúra* című regényének főhősét, Esthert idézi. Eszter papírvékony, áttetsző, szinte nincs is, kicsúszik a létből, kitörli magát, mert azt gondolja, hogy megőrült. A jelenleg bábszínész szakos Fodor Annamária alakítása keskeny határvídeken mozog: valóban nem lehet eldönteni, hogy Eszter tényleg beteg-e, vagy pedig

látó, aki képtelen megbirkózni adottságával. Simon Kornél, aki a PESZ Magyar Színház stúdiójából érkezett, Péter szerepében eleinte az egyetlen hipernormális szereplő illúziójával áztatja a nézőt. Íme egy komoly, hivatásának élő ember. A figura akkor kezd igazán érdekessé válni, amikor talajtalan lesz, és az atyáskodó doktor bácsi helyébe egy félszeg, remegő kezű fanatikus lép. Sáfár Kovács Zsolté, a halálfigurát játszó színésze az egyetlen igazán ismerős arc a fiatal társulat tagjai között. Langeléta, kopasz, jóindulatú, kappanhangú alakja automatikusan könnyebbült nevetésre ingerel, és a szerző bőségesen el is látja őt poénokkal. A viccesen vagy komolyan felmerülő szerepkörök összességéből (portás, ügynök, perverz kukkoló, halál, Jézus-alak) leginkább egy esetlenül apáskodó figurának látszik, aki sajnálja a fiatalokat, és nem hagyja, hogy továbbra is becsapják önmagukat. Ő az előadás leginkább civilnek ható szereplője, fura kakukktója; és mégis ő a csiriz, mely összeragasztja a szálakat.

BARÁTHY GYÖRGY: ALGEBRA (Artéria Színházi Társaság, R. S. 9.)

ZENE: Jánosházy Péter. **DRAMATURG:** Csikós Ildikó. **ÍRTA ÉS RENDEZTE:** Baráthy György.

SZEREPLŐK: Hajós Eszter, Fodor Annamária, Tabi Orsolya, Simon Kornél, Vincze Márton, Hetényi Zoltán, Sáfár Kovács Zsolt.